

אולם נראה לענ"ד שהדבר טעון בדיקה. רק אם השפעתו על ילדיו גדולה, ויש לו זמן, אפשרות ונטיה נפשית לחנכם ולהשפיע עליהם – מותר לו להישאר בקיבוץ, ובתנאי שלא ייכנס לביתה אלא כשהילדים נמצאים שם.

ובר מן דין, עליו להתנות עם גרושתו שאם היא תינשא למישהו אחר או תעזוב את הקיבוץ, שהילדים יישארו בקיבוץ כילדי חוץ. שהרי החובה לחנך את ילדיו חלה עליו גם לאחר הגירושין.

תשובה

יש להתיר להם לחיות באותו קיבוץ, למרות שייטכן שדינו כשכונה, כל זמן שהאשה לא תינשא לאחר. וזאת בגלל השיקול של חינוך הילדים.

ומו"ר הגר"ש ישראל זצ"ל השיב לי, שכל שיש שם מאה ועשרים איש, עיר מיקרי, ולא שכונה ולא מבוי ולא כפר (עי' סנהדרין י"ז ע"ב). ובזה שהם משותפים בהרבה דברים יש גם סברא לקולא, שאין חשש ייחוד, ולכן דעתו להקל גם בלי השיקול של חינוך הילדים.

עמה. אמנם העסק הוא עם כולם ביחד, ואין חוששים לייחוד; מיהו שותפות זו יש בה כדי להחמיר.

ג. האם יש להקל לצורך חינוך הילדים?

אך כנגד זה עומד החיוב לחנך את ילדיו, בפרט שהוא בן-תורה וגרושתו לא, ואין הוא סומך על גרושתו שתחנך את ילדיו כרצונו. וא"כ יש הכרח להיכנס לפירצה דחוקה כדי להתיר.

ונראה לומר שיש כאן ספק ספיקא להקל: שהרי רוב הראשונים מתירים לדור עמה בחצר, וגם להרמב"ם רק בחצר אסור אך במבוי שרי; ובקיבוץ יש ספק אם הוא חצר או מבוי.

אולם כל זה רק כשבאמת אין דרך אחרת לחנך את הילדים. כי בלאו הכי, אם היא תינשא לאחר, יאסר על שניהם לגור בקיבוץ אחד (עי' שו"ע שם סעי' ז' בהג"ה). ואז ממה נפשך: אם היא תעזוב עם הילדים למקום אחר, לא יוכל לחנך את ילדיו כרצונו. ואם היא תישאר והוא יעזוב (אע"פ שלפי הדין אינו חייב לעשות כן, אך אם הוא מוותר הוא רשאי לעשות כן) – ג"כ לא יוכל לחנך את ילדיו. מיהו דיה לבעיה זו בשעתה.

סימן פג

מסירת מידע רפואי לשם מניעת נזק

ראשי פרקים

שאלה

- א. אמירת לשון הרע לשם מניעת נזק
- ב. מצוות הגדת עדות
- ג. תוקפה של "שבועת הרופאים"
- ד. מניעת גילוי משיקולים של טובת הציבור

תשובה

מסקנות

שאלה *

כל רופא מחוייב בשמירת סודיות רפואית, המחייבת להימנע ממשירת מידע על מצבו הרפואי של אדם שטופל אצלו. חובת השמירה על סודיות זו כלולה ב"שבועת הרופאים" שכל רופא חותם עליה לפני כניסתו לתפקידו. לפעמים קורה שהרופא נדרש למסור מידע על חולה המטופל אצלו בשביל למנוע נזק

* טבת תשנ"ג. חלק מהעקרונות עליהם מתבססת תשובה זו התבררו בהרחבה לעיל (סי' ע"ט). ועי' מה שכתבנו בספר "מאהלי תורה" (סי' נ').

הוא רק עד אחד, ייתכן שהוא אשה, וייתכן שאינו מקיים מצוות. נאמנותו איפוא אינה מדין עדות. ואם מדובר בערכאות משפטיות שאינן כפופות לדין תורה, אין כאן בית-דין, והדרישה להעיד היא לפעמים מצד ביה"ד ולא מצד התובע.

אעפ"כ, מצוות הגדת עדות קשורה במצוות "לא תעמוד על דם רעך", כפי שכתב הרמב"ם (סהמ"צ, ל"ת רצ"ז). וגם אם אין כאן מצוות הגדת עדות מהתורה, יש כאן מצוות "לא תעמוד על דם רעך", שפירושה הוא להציל את האדם הן מהפסד גופו והן מהפסד ממונו. ולכן מוטל על הרופא להעיד על מנת להציל את מי שעומד להינזק (וכדלעיל אות א').

ג. תוקפה של "שבועת הרופאים"

שבועת הרופא נעשית ע"י חתימה. אין היא איפוא שבועה בהגדרותיה ההלכתיות. ואף אם היה הרופא מנסח במו ידיו את נוסח השבועה וכותב אותה, ספק אם יש תוקף לשבועה זו (עי' שו"ת רעק"א סי' כ"ט-ל. ועי' שבת הארץ, מבוא פרק ה' אות ו'). ובשו"ת ציץ אליעזר (הי"ג סי' פ"א; חט"ו סי' י"ג) כתב שמן הסתם אין בדעתו של רופא ירא-שמים להתחייב על דבר המנוגד להלכה, וא"כ אפילו אם היתה השבועה בע"פ, לא היתה חלה באופן כזה.

ועיין שו"ע (ח"מ סי' כ"ח סעי' א'), שם דנו האחרונים במי שהתחייב לשמור סוד וצריך להגיד עדות, אם המחייב צריך להתיר לו את גילוי הסוד. והש"ך והסמ"ע (ס"ק א') כתבו עפ"י המהרי"ו (סי' מ"ב) שלא יעיד אם לא קיבל רשות מהמחייב. ואם כן, גם כאן חייבים המשביעים להתיר לו את הסוד. והתומים (ס"ק א') כתב שרק אם נשבע בכולל חלה שבועתו; אך אם נשבע במפורש שלא להעיד, לא חלה שבועתו. ואף כאן יש לומר שהשבועה כוללת גם לצורך רשות וגם לצורך מצוה, וא"כ צריך התרה. אך כאמור עפ"י ההלכה אין לזה תוקף של שבועה כלל. (ועי' בהרחבה לעיל סי' ע"ט אות ד').

מאדם אחר. ויש לשאול א"כ:

א. האם מותר לו להעיד במצב כזה, ולעבור בכך על התחייבותו?

ב. האם הוא חייב להעיד במצב כזה אף שהוא מסתכן באיבוד מקור פרנסתו?

א. אמירת לשון הרע לשם מניעת נזק

ראשית כל יש לברר אם מותר בכלל למסור מידע כזה, שכן יש כאן איסור לשון הרע. ואכן הדבר אסור אא"כ יש צורך חיוני במידע הזה למישהו אחר. החפץ-חיים (הל' רכילות כלל ט', ציור ג' סעי' י') כתב שמותר, ואף חובה, למסור מידע רפואי לכלה על חתנה, וכן להיפך; אולם בכמה תנאים (עי' בגוף הסימן שם סעי' ב', ובהל' לשון הרע כלל י' סעי' ב').

א. רק מידע מוסמך (וברופא המידע הוא מוסמך).

ב. רק חולי שיש לו משמעות חשובה לתיפקוד חיי המשפחה.

ג. האינפורמציה חייבת להיות מדוייקת ללא פרשנות.

ד. רק מי שאין לו אינטרס להשמיץ את זולתו.

חובת ההגדה היא משום "לא תעמוד על דם רעך" (חפץ חיים הל' רכילות סי' ט' ס"ק א'). וכן כתב בספר "שערי תשובה" (לר' ישראל איסור מווילנא, סי' קנ"ו, מובא בשו"ת יחזה דעת ח"ד סי' ס'), שכשם שיש להיזהר מאוד מאיסורי רכילות ולשון הרע, כך יש להיזהר מאיסור "לא תעמוד על דם רעך", ולכן יש למסור את המידע הדרוש כדי למנוע נזק מאדם אחר.

ב. מצוות הגדת עדות

בנוסף לכך יש כאן מצוות הגדת עדות (עיין בהרחבה לעיל סי' ע"ט אות א'). אמנם למצוה זו יש תנאים מיוחדים: רק בעדות כשרה, בבית-ד, ועפ"י בקשת הנידון. לעדות רפואית אין גרי עדות רגילים. זו עדות של בעל מקצוע שחזקה עליו שאינו מרע את נאמנותו. עדותו מתקבלת מדין אינפורמציה נאמנה, ולא מדין עדות. שהרי

ד. מניעת גילוי משיקולים של טובת הציבור

השאלה העיקרית נובעת מכך שהחולה נותן אמון ברופא, ואדעתא דהכי בא אליו. אמון זה הוא חלק מהרפואה, שכן אם החולה יחשוש שמא מחלתו תתגלה לאחרים, הוא עלול להסתיר חלק מהדברים מהרופא, או להימנע מלבוא אליו כלל. ולכן יש מקום לפטור את הרופא מחובת העדות. והדברים חמורים יותר ברפואת הנפש. ואף ייתכן שהדבר יעלה במעמדו, פרנסתו וקידומו של הרופא (ואף במעמדה של הרפואה בכלל).

והנה, אם פרנסתו של הרופא תלויה בכך שלא יגלה, צריך לשקול את הנזק לעומת ההפסד, ומאחר שמצוות "לא תעמוד על דם רעך" דינה כהשבת אבידה (סנהדרין ע"ג ע"א), ובהשבת אבידה מצינו ששלו קודם לכל אדם (ב"מ ל' ע"ב), וכן זקן ואינה לפי כבודו רשאי להתעלם (שם ע"א). לכן יש לומר שהרופא פטור מלגלות אם העדות דרושה למניעת נזק ממוני (ועי' בהרחבה לעיל סי' ע"ט אות ג').

ואם העדות דרושה כדי למנוע בעיות משפחתיות (כגון: יכולת להינשא או צורך להתגרש וכדו'), יש לומר שטובת הציבור, האומרת לרופא שלא יגלה, שווה לתועלת שיש בעדותו לאדם הפרטי; וצריך לשקול את הדבר בכל מקרה לגופו. ואף כאן יש מקום לפטור את הרופא מחובת העדות.

אך אם המדובר בפיקוח נפש (כגון: גלות לצבא או למשרד הרישוי על חולה נפש וכדו'), יש לומר שמכיון שהסכנה היא קרובה, ואילו החשש למניעת ריפוי של אנשים אחרים בעתיד הוא

ספק רחוק, אין ספק רחוק מוציא מידי חשש קרוב.

תשובה

נראה לענ"ד, שבחשש קרוב של פיקוח נפש חובה על הרופא להעיד, למרות שבועתו להימנע מלגלות סודות רפואיים. כי התחייבות זו לא תופסת מעיקרה במקום פיקוח נפש. ואילו כאשר מדובר בעדות הדרושה למנוע נזק כלכלי, הרופא אינו חייב להעיד. ובמקום שבו העדות נחוצה למניעה של נזק נפשי, יש לדון בכל מקרה ומקרה לגופו.

מסקנות

- א. מצוה על כל אדם היודע דבר הדרוש למנוע נזק מהזולת, לספר לו על כך כדי להציל אותו מהנזק. ובלבד שיעמוד בכל התנאים שקבע ה"חפץ חיים" בהלכות לשון הרע.
- ב. מצוות הגדת עדות קיימת רק בבית דין הדין עפ"י התורה ולא במסגרות אחרות.
- ג. שבועה הנעשית בכתב, אין לה תוקף הלכתי של שבועה.
- ד. ל"שבועת הרופאים" אין תוקף במקום שהיא עומדת בניגוד להלכה, וודאי שאין לה תוקף כאשר היא עומדת מול סכנה של פיקוח נפש.
- ה. שמירת סודיות רפואית מתחייבת גם ללא שבועה, משום שהיא דבר חיוני לציבור, כדי שאנשים לא יימנעו מלבקש טיפול רפואי.
- ו. אדם אינו חייב לעשות פעולה להצלת חברו מנזק ממוני כאשר הדבר עלול לגרום לו נזק ממוני.